

بازگشت اروند به ریل اصلی؛ از زندگی مردم تا بازارهای جهانی

توسعه شهری، رونق تجارت، تولید، ترانزیت و جذب سرمایه‌گذار؛ چهار محور به‌هم‌پیوسته در مسیر تازه منطقه آزاد اروند

ساماندهی دسترسی‌های پیرامونی را شامل می‌شود؛ اقدامی که می‌تواند در بهبود منظر شهری اثرگذار باشد.

پل شهدای اروند؛ پیوندی میان شهر و زیرساخت

پل شهدای اروند با طول ۷۵۰ متر، عرض ۳۰ متر و شش باند تردد، در قالب طرح احداث، بهسازی و ساماندهی معابر منطقه قرار گرفته‌اند؛ پروژه‌ای با اعتبار ۷ هزار میلیارد ریال که ارتقای دسترسی، بازآفرینی بافت‌های کم‌برخوردار، افزایش زیست‌پذیری و تسهیل تردد شهروندان را دنبال می‌کند.

اصلاح و ساماندهی معابر در فاز دوم نیز با اعتبار ۷ هزار میلیارد ریال و مدت اجرای ۱۲ ماه، بخش دیگری از این برنامه است. در کنار آن، ساماندهی نهر فیصلیه خرمشهر با اعتبار ۲ هزار میلیارد ریال، لابیروی، پاکسازی و بهسازی حدود ۲۹۰۰ متر از این نهر، ایجاد مسیرهای پیاده‌روی، اصلاح روشنائی و

هم‌زمان کارکرد اقتصادی، اجتماعی و شهری داشته باشد. می‌تواند در بهبود منظر شهری اثرگذار باشد. **از ساحل تا شبکه خدمات شهری** ساحل‌سازی و احداث جاده ساحلی و شرایط زیست‌پذیری خرمشهر از کنگرهای مهم است. **پل شهدای اروند؛ پیوندی میان شهر و زیرساخت** پل شهدای اروند با طول ۷۵۰ متر، عرض ۳۰ متر و شش باند تردد، در قالب طرح احداث، بهسازی و ساماندهی معابر منطقه قرار گرفته‌اند؛ پروژه‌ای با اعتبار ۷ هزار میلیارد ریال که ارتقای دسترسی، بازآفرینی بافت‌های کم‌برخوردار، افزایش زیست‌پذیری و تسهیل تردد شهروندان را دنبال می‌کند.

اصلاح و ساماندهی معابر در فاز دوم نیز با اعتبار ۷ هزار میلیارد ریال و مدت اجرای ۱۲ ماه، بخش دیگری از این برنامه است. در کنار آن، ساماندهی نهر فیصلیه خرمشهر با اعتبار ۲ هزار میلیارد ریال، لابیروی، پاکسازی و بهسازی حدود ۲۹۰۰ متر از این نهر، ایجاد مسیرهای پیاده‌روی، اصلاح روشنائی و

منطقه آزاد اروند با مساحتی بالغ بر ۳۴ هزار و ۷۰۰ هکتار و محدوده‌ای شامل آبادان، خرمشهر و مینوشهر، در یکی از راهبردی‌ترین نقاط جنوب غرب ایران قرار گرفته است؛ جایی که اروندرود و کارون به هم پیوند می‌خورند، مرز شلمچه به عراق متصل می‌شود و دسترسی به آب‌های آزاد خلیج فارس، ظرفیت‌های بندری، فرودگاهی، ریلی و جاده‌ای را در کنار یکدیگر قرار می‌دهد.

فلسفه شکل‌گیری این منطقه بر بهره‌گیری از همین مزیت‌ها برای رونق تجارت، تولید، ترانزیت، سرمایه‌گذاری و اشتغال استوار بوده و امروز سازمان منطقه آزاد اروند تلاش دارد این ظرفیت‌ها را در قالب مجموعه‌ای هماهنگ از طرح‌های شهری، عمرانی، صنعتی و لجستیکی به فرصت‌های ملموس اقتصادی و اجتماعی تبدیل کند.

بازتعریف نقش مناطق آزاد از «معافیت» تا «مزیت رقابتی»

پیوند اقتصاد ایران و زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای با بازتعریف نقش مناطق آزاد مسیر سرمایه‌گذاری، تولید، صادرات و پیوند اقتصاد ایران با زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای از مناطق آزاد می‌گذرد

آغاز سخن؛ فرصت بازخوانی نقش و اهمیت مناطق آزاد

مناطق آزاد تجاری - صنعتی در تجربه اقتصادهای موفق جهان، صرفاً محدوده‌هایی با مقررات متفاوت با مشوق‌های مالیاتی و گمرکی نیستند؛ بلکه به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری اقتصادی برای تسهیل سرمایه‌گذاری، توسعه صادرات، جذب فناوری، ارتقای بهره‌وری و اتصال اقتصاد ملی به بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی ایفای نقش می‌کنند.

فلسفه شکل‌گیری مناطق آزاد در ایران نیز بر همین مبنا استوار بوده و قانون، اهدافی همچون «تسریع در توسعه اقتصادی، جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، ایجاد اشتغال مولد، توسعه تولید و صادرات کالا و خدمات و حضور فعال‌تر در بازارهای منطقه‌ای و جهانی» را برای این مناطق ترسیم کرده است. اکنون، پس از بیش از سه دهه تجربه فعالیت مناطق آزاد در کشور، فرصت مناسبی فراهم شده است تا این ظرفیت اقتصادی با نگاهی نو مورد بازخوانی قرار گیرد؛ نگاهی که در آن، مناطق آزاد نه به‌عنوان مقصدی برای بهره‌مندی صرف از معافیت‌ها، بلکه به‌عنوان سکوها تولید، سرمایه‌گذاری، تجارت، لجستیک و تعامل اقتصادی با منطقه و جهان تعریف شوند.

در چنین رویکردی، پرسش اصلی دیگر این نیست که مناطق آزاد چه میزان از «مشوق‌های قانونی» برخوردارند؛ بلکه پرسش اساسی این است که این مشوق‌ها تا چه اندازه توانسته‌اند به سرمایه‌گذاری واقعی، تولید رقابت‌پذیر، صادرات پایدار، ایجاد ارزش افزوده و اشتغال مولد منجر شوند؟

در این مقال، در جستجوی فهم اهمیت کارکردهای حیاتی و ضرورت احیاء نقش واقعی مناطق آزاد در اقتصاد کشور هستیم.

عبور از مزیت قانونی به مزیت رقابتی

در ادبیات سیاست‌گذاری اقتصادی، معافیت و مشوق، زمانی کارآمد است که در خدمت ایجاد یک «مزیت پایدار» قرار گیرد. معافیت مالیاتی با تسهیل

مقررات تجاری، به خودی خود مقصد نهایی نیست؛ بلکه ابزاری است برای آنکه سرمایه‌گذار بتواند با هزینه و ریسک کمتر وارد یک فعالیت اقتصادی شود و محصول یا خدمتی رقابت‌پذیر در بازار ارائه کند.

امروز سرمایه‌گذار، صرفاً به میزان معافیت توجه نمی‌کند؛ بلکه ثبات مقررات، سرعت و کیفیت تصمیم‌گیری، دسترسی به زیرساخت، امنیت حقوقی، تأمین انرژی، شبکه حمل‌ونقل، دسترسی به بازار، خدمات لجستیکی و امکان پیش‌بینی‌پذیری محیط کسب‌وکار از عوامل تعیین‌کننده در انتخاب مقصد سرمایه‌گذاری او محسوب می‌شوند.

از این منظر، مسیر آینده مناطق آزاد باید از «رقابت بر سر مشوق» به سمت «رقابت بر سر کیفیت محیط کسب‌وکار» حرکت کند. در چنین رویکردی، منطقه‌ای موفق‌تر خواهد بود که بتواند از مرحله صدور مجوز تا راه‌اندازی کسب‌وکار، تأمین زیرساخت، تولید، صادرات و توسعه فعالیت اقتصادی؛ کمترین اصطکاک اداری و بیشترین قابلیت پیش‌بینی را برای فعال اقتصادی فراهم کند. این، همان نقطه‌ای است که مفهوم «مزیت رقابتی» در مناطق آزاد معنا پیدا می‌کند؛ مزیتی که نه صرفاً بر پایه قانون، بلکه بر پایه ترکیب هوشمندانه موقعیت جغرافیایی، زیرساخت، حکمرانی، سرمایه، فناوری، نیروی انسانی و دسترسی به بازار شکل می‌گیرد.

حکمرانی یکپارچه؛ ضرورت محیط کسب‌وکار رقابتی

یکی از ویژگی‌های بنیادین مناطق آزاد، برخورداری از ساختار مدیریتی و مقرراتی متفاوت با سرزمین اصلی است. این تفاوت، با هدف ایجاد محیطی چابک‌تر برای فعالیت اقتصادی شکل گرفته و فلسفه مدیریت یکپارچه در مناطق نیز بر همین اساس تعریف شده است.

اما تحقق واقعی این هدف، نیازمند آن است که فعال اقتصادی، منطقه آزاد را به‌عنوان یک «محیط نهادی مشخص، شفاف و قابل پیش‌بینی» تجربه کند؛ محیطی که در آن مسئولیت

قرار گرفتن در مسیر برخی کردیروهای بین‌المللی و برخورداری از ظرفیت‌های متنوع صنعتی، معدنی، کشاورزی، انرژی و گردشگری، مجموعه‌ای از مزیت‌های بالقوه را در اختیار مناطق آزاد قرار داده است. مسأله مهم، تبدیل این مزیت‌های بالقوه به مزیت‌های بالفعل است. در این چارچوب، مناطق آزاد می‌توانند کوچک‌تر بازتولید کنند؛ بلکه مزیت تجاری باشند، به «هاب‌های تخصصی» تبدیل شوند. اگر به ورود واقعی منابع، احداث واحد، آغاز تولید، ایجاد اشتغال و حضور در بازار منجر نشود، نمی‌تواند به‌تنهایی نشانه موفقیت یک سیاست اقتصادی باشد؛ به همین دلیل، ارزیابی عملکرد سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد باید کل زنجیره را دربرگیرد؛ جذب سرمایه‌گذاری‌های کیفی‌تر، پروژه، بهره‌برداری، تولید، فروش، صادرات و تداوم فعالیت اقتصادی. این رویکرد، از یک سو شفافیت بیشتری در ارزیابی عملکرد ایجاد می‌کند و از سوی دیگر، سازمان‌های مناطق آزاد را به سمت شناسایی و هدایت سرمایه‌گذاری‌های کیفی‌تر سوق خواهد داد. در این مدل، هدف، صرفاً افزایش آماری «تعداد طرح‌های سرمایه‌گذاری» نیست؛ بلکه افزایش تعداد پروژه‌هایی است که به اقتصاد واقعی متصل می‌شوند و اثر قابل اندازه‌گیری بر تولید، اشتغال، صادرات،

اراضی، جمع‌آوری نخاله‌ها و بهبود ورودی‌ها و منظر شهری را دنبال می‌کند. **از ساحل تا شبکه خدمات شهری** ساحل‌سازی و احداث جاده ساحلی و شرایط زیست‌پذیری خرمشهر از کنگرهای مهم است. **پیش‌نیاز ورود سرمایه و تولید** در سوی دیگر این زنجیره، آماده‌سازی بسترهای صنعتی و مشارکت در بهسازی ۳۰ مدرسه با اعتبار ۳۰۰ میلیارد ریال و ارزش شهری و بهینه‌سازی لجستیک ایجاد می‌کند.

در حوزه خدمات عمومی نیز مشارکت در بهسازی ۳۰ مدرسه با اعتبار ۳۰۰ میلیارد ریال و مشارکت در توسعه بخشی از شبکه فاضلاب آب‌انبار با اعتبار ۶ هزار میلیارد ریال، بخشی از اقدام‌هایی است که مستقیماً با سلامت، آموزش و رفاه عمومی ارتباط دارد. همچنین طرح نخاله‌برداری و ساماندهی سیما و منظر شهری آبادان و خرمشهر با اعتبار ۱۱۰۰ میلیارد ریال، پاکسازی

کلیات زنی است که ارزش روز دو پروژه قابل افتتاح به ۱۱۲ هزار میلیارد ریال می‌رسد و ۹ پروژه جدید نیز ۹۸ هزار و ۱۰۰ میلیارد ریال اعتبار دارند. در نهایت، مسیر ترسیم‌شده برای اروند را می‌توان زنجیره‌ای دانست که از معبر و مدرسه و فاضلاب آغاز می‌شود، به صنعت و تولید می‌رسد، در شلمچه به تجارت و ترانزیت متصل می‌شود و از طریق سرمایه‌گذاری و اشتغال، بار دیگر آثار خود را در زندگی مردم آبادان و خرمشهر نشان می‌دهد.

اروند در این مسیر صرفاً یک محدوده جغرافیایی در جنوب غرب ایران نیست؛ بلکه ظرفیتی است که می‌تواند با تکیه بر پیشینه صنعتی و تجاری آبادان و خرمشهر، موقعیت مرزی شلمچه، دسترسی به آب‌های آزاد و شبکه متنوع حمل‌ونقل، از «انتهای جغرافیا» به یکی از نقاط آغازین تجارت منطقه‌ای و بین‌المللی تبدیل شود.

هم‌زمان با ایجاد بسترهای مناسب، چهار پروژه صنعتی آماده افتتاح در سایت‌های آبادان و خرمشهر، مجموعاً ۱۶ هزار و ۸۸۹ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری را به خود اختصاص داده‌اند و زمینه ایجاد ۲۵۳ شغل مستقیم و ۶۰۰ فرصت غیرمستقیم را فراهم می‌کنند. مجتمع فرآورده‌های فسفات کارون با سرمایه‌گذاری ۵۰۰ میلیون دلار، واحد نوره‌ساخت صنعت ورزش اروند با ظرفیت تولید سالانه ۲۲۰ هزار عدد پوشاک ورزشی، دهکده فن‌آوری نکو اروند با ظرفیت ۵ هزار تن تولید آنتی اکسیدان و شرکت بهبود سلامت کامیار اروند در حوزه محصولات پانسمان و زخم‌بندی، این مجموعه عمرانی و زیرساختی مجموعه بسته صادراتی و زیرساختی نیز شامل ۱۱ پروژه، شامل دو طرح قابل افتتاح و ۹ پروژه آماده

از سرمایه‌گذاری تا اشتغال

کلیات زنی است که ارزش روز دو پروژه قابل افتتاح به ۱۱۲ هزار میلیارد ریال می‌رسد و ۹ پروژه جدید نیز ۹۸ هزار و ۱۰۰ میلیارد ریال اعتبار دارند. در نهایت، مسیر ترسیم‌شده برای اروند را می‌توان زنجیره‌ای دانست که از معبر و مدرسه و فاضلاب آغاز می‌شود، به صنعت و تولید می‌رسد، در شلمچه به تجارت و ترانزیت متصل می‌شود و از طریق سرمایه‌گذاری و اشتغال، بار دیگر آثار خود را در زندگی مردم آبادان و خرمشهر نشان می‌دهد.

سخن پایانی؛ حرکت از منطقه آزاد مبتنی بر امتیاز به منطقه آزاد مبتنی بر عملکرد مناطق آزاد ایران امروز در آستانه مرحله‌ای تازه از سیاست‌گذاری و حکمرانی اقتصادی قرار دارند. این مرحله، بیش از آن‌که به افزایش تعداد مشوق‌ها وابسته باشد، به ارتقاء کیفیت حکمرانی، ثبات مقررات، توسعه زیرساخت، جذب سرمایه‌گذاری واقعی، افزایش بهره‌وری و اتصال مؤثرتر به بازارهای منطقه‌ای و جهانی نیاز دارد.

در این مسیر، رویکرد دبیرخانه شورایی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی می‌تواند بر یک اصل بنیادین استوار باشد: «حرکت از منطقه آزاد مبتنی بر امتیاز به منطقه آزاد مبتنی بر عملکرد» در این نگاه، موفقیت یک منطقه با تعداد مجوزها سنجیده نمی‌شود، بلکه با میزان سرمایه‌گذاری محقق شده؛ مرحله جدید فعالیت مناطق آزاد نیازمند حرکت از یک الگوی عمومی و مشابه به سمت «مأموریت‌محوری» است؛ بدین معنا که همه مناطق آزاد الزاماً نباید در تمام حوزه‌های اقتصادی فعال باشند؛ بلکه هر منطقه باید با توجه به جغرافیا، زیرساخت، دسترسی به بازار، ظرفیت‌های بومی و مزیت‌های بالفعل و بالقوه خود، چند حوزه اولویت‌دار را انتخاب و منابع را بر همان اساس متمرکز کند.

اقتصاد دریا، لجستیک و ترانزیت، گردشگری، صنایع انرژی‌محور، صنایع پایین دستی، فراآوری محصولات فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان، خدمات مالی و تجاری و تجارت منطقه‌ای، فقط بخشی از حوزه‌هایی هستند که می‌توانند مبنای شکل‌گیری مأموریت‌های تخصصی برای مناطق مختلف قرار گیرند.

«تخصیص شدن مناطق»، علاوه بر جلوگیری از پراکندگی منابع، زمینه شکل‌گیری «خوشه‌های اقتصادی و صنعتی» را فراهم می‌کند؛ خوشه‌هایی که در آن‌ها سرمایه‌گذار، تولیدکننده، شرکت لجستیکی، ارائه‌دهنده خدمات مبادات، جذب سرمایه، تأمین مواد اولیه، خدمات لجستیکی و شکل‌گیری زنجیره‌های تأمین در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و در نتیجه، مزیت رقابتی منطقه تقویت می‌شود.

مسیر پیش رو، مسیر عبور از «معافیت» به «مزیت»، از «مجوز» به «سرمایه‌گذاری محقق‌شده»، از «تجارت صرف» به «خلق ارزش» و از «منطقه‌ای منفک» به «حلقه‌ای مؤثر در زنجیره اقتصاد ملی و منطقه‌ای» است؛ مسیری که می‌تواند مناطق آزاد را از یک ظرفیت قانونی به یکی از پیشران‌های واقعی توسعه اقتصادی کشور تبدیل کند.

دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی